

**A nyíregyházi
Izraelita
Hitközség lapja**

שפר

Sófár

5758. Áv I. évf. 9. sz.

ת ש נ " ה ח ו ד ש א ב

H i t é l e t é s I n f o r m á c i ó

„Nagyon remélem, hogy ilyen jó embernek a jó tettei el lesznek ismerve hivatalosan is, és ha lehet, talán a nyugdíját is valamivel ki tudja az alapítvány pótolni.“ - állnak ezek a sorok Gyurik Eszter Ágnesnek a Budapesti Zsidó Hitközség Yad Vásem Alapítványához írt levelében. És hogy kik azok a jó emberek? Kiderül Gyurik Eszter következő visszaemlékezéséből.

Foglalkozásom: titkárnő. Születtem: Katz Eszter Ágnes, Budapest, Január 6., 1936. Szüleim neve: Katz Dávid Dezső és (Ungár) Ilona. Volt lakhelyünk: Budapest Nagyfuvaros utca 18. (1939-1950).

A megmentőm: Domján Mihály, és neje, Emma (elhalálozott). Domján Mihály jelenlegi lakhelye: Nyíregyháza, Eprekerti u. 58.

Domján Mihály az édesapám, Katz D. Dezső, asztalos mester műhelyében volt üzemvezető, mióta apám önnálló lett, Budapest VIII., Nagyfuvaros utca 14-ben. Mielőtt még szüleim megházasodtak, együtt dolgozott a két fiatalember a nagyapám műhelyében, a Kisfuvaros utca 2-ben, de mikor apám önálló lett, Domján úr vele ment az új üzemet megnyitni és vezetni.

Mióta csak emlékszem mindig ismertem és szerettem őt, és az Emma nénit, és mint kicsi leány Misi apámnak neveztem.

Mikor apám bevonult mubnkaszolgálatba 1942-ben, édesanyám vezette tovább az üzemet a Domján úrral együtt. Azt hiszem, hogy szüleim előre megkérték a Domjánékat, hogy ha a zsidók helyzete tovább romlik Magyarországon, és a szüleimmel valami történik, akkor engem mentsenek meg.

A németek elfoglalták Magyarországot 1944. március 19-én, és másnap, március 20-án édesanyám kiment a Keleti Pályaudvarra apám egyik bajtársával találkozni, aki szabadságról visszamenet vitt apámnak kis csomagot cigarettával a munkaszolgálati ezredbe, ahol együtt szolgáltak. Ahogy anyám kijött a pályaudvarról egy razzia közepébe lépett, rögtön letartóztatták, mint zsidót és kivitték Kistarcsára, egy gyűjtőtáborba, ahonnan rövidesen Auschwitzba szállították.

Néhány héttel később apám, aki aggódott, mert nem kapott hírt anyámtól, szabadságra jött fel Budapestre, sikertelenül próbálta anyámat kiszabadítani Kistarcsáról, és mivel lejárt a szabadsága, kénytelen volt visszaindulni a munkaszolgálati

ezredhez. Azt hallottuk a háború után, hogy levették apámat a vonatról Nagyváradon és a nagyváradai gettóval vitték őt Auschwitzba, ahol meggyilkolták.

Azután, hogy anyámat Kistarcsára vitték, engem nagyszüleim, akik a mellettük lévő házban laktak, magukhoz vettek. Mikor a csillagos házakba kellett költözniük a zsidóknak, nekünk aránylag szerencsénk volt, mert a ház „csillagos házzá“ lett nyilvánítva, így nem kellett elköltöznünk onnan, csak akkor, amikor novemberben mindenkit a gettóba vittek.

Addig is Domján úr és felesége, Emmi néni gyakran meglátogattak minket, és hoztak élelmiszert, amit mi nem tudtunk beszerezni.

Mikor novemberben a zsidóknak be kellett költözniük a gettóba, nagyszüleim, Ungvár Jakab és Nella, bementek a gettóba, és értem eljöttek Domjánék, és kivitték az ő lakásukba Budára, A Pauler utca 20-ba, ahol, mint házfelügyelő működtek. Misi

bácsi meséli, hogy engem a gettóból egy „gyermekgyűjtő“ intézetből hozott ki egy pár nappal később.

Csak besé-tált és egyszerűen megfogta a kezem és kivezetett onnan, minden engedély vagy papír nélkül, koszosan, tetvesen, ahogy ott el voltam hanyagolva. (Az az érdekes, hogy erre egyáltalán nem emlékszem. A memóriám kihagy azon a ponton, mikor nagymamámék bementek a gettóba, és én a Domjánéknál találtam magam.)

A házmesteri állást tudatosan szerezték meg előre, mert tudták, hogy nem tudnák megmagyarázni a régi szomszédaiknak az érkezésem, mivel a szomszédok ismerték az egész családot.

Mivel nekem nem volt hamis igazolványom, sem bejelentőm, kitaláltak egy mesét, hogy én Kovács Ági vagyok, (már nem emlékszem, milyen rokona Domjánéknak), az apám katona a fronton, az anyám nem tudott visszajönni Budapestre, mert valamelyik városban volt látogatóban, amelyet az oroszok hirtelen elfoglaltak, és így a Domjánéknál maradtam, ameddig anyám visszajön értem. Mivel még nem voltam kilenc éves, nem tudták, hogy mennyire vagyok megbízható, és álmomból többször felébresztettek éjjel, hogy kihallgassanak engem erről.

Karácsony estén kaptuk az első belövést és a kémény, amely a konyhai kályhából kivezette a füstöt, bedölt. Sok kár érte a ház elejét is. Így be kellett költöztetni a konyhai kályhát a lakás

Jámbor Emberek emlékére

egyetlen szobájába, hogy főzni tudjon Emmi néni. Ezek után a bombázások egyre erősebbek lettek, és rövidesen egyáltalán nem tudtunk kimenni a pincéből.

Rövid idővel azután, hogy engem magukhoz vettek Domjánék, megérkezett hozzájuk a 18 éves nagynéném, anyám huga, aki elszökött egy deportált csoportból, amelyet a keleti határ felé gyalogoltattak a németek. Egy pár héttel később a vőlegénye is megérkezett Domjánékhoz, aki a munkaszolgálatból szökött el. Így a család mindhármunknak menedéket adott. Mivel egyikünk sem nézett ki tipikusan zsidónak, mindhármunknak volt egy elfogadható története, vagy hamis papírjai a többi lakónak.

Olyan erős volt a csata körülöttünk, hogy a ház lakosai - körülbelül húsz személy - leköltöztek a pincébe, de mivel a pince fűtetlen volt, ezért nagyon hideg volt lent. Így Domjánék meghívtak mindenkit a lakásukba, ami bár szintén a

pincében helyezkedett el, volt fűtés benne. Tehát több, mint húsz személy élt együtt egy szoba-konyhás lakásban a fel-szabadulásig.

A ház a Vérmezőtől a második épület volt, és mivel a Vérmező a királyi vár körül nagy harcok dúltak, az utca a ház előtt tele volt romokkal, katonákkal, ágyúkkal, fegyverekkel és gyakran halott lovakkal. Így néha volt ló hús, amit frissen tartott a téli hőmérséklet. Néha kimentek az emberek a házakból levágni a húst a megölt lovakból. Misi bácsi készített savanyú káposztát még az ostrom előtt, és így néha ettünk még töltött káposztánk is! Nem éhezünk tehát, legalább is én nem éheztem soha, bár nem volt sok étel tárolva, és nem lehetett tudni meddig kell a raktárnak eltartania. Liszt volt és minden héten egy pár asszony felmászott a lerombolt lépcsőkön az egyik lakásba, ahol még állt a kályha és a kémény, és kenyeret sütött a ház lakóinak. Folyó víz később már nem volt, mert a csöveket bombatalálat érte, és így minden házból kijártak vödörrel a környéken oda, ahol még lehetett vizet kapni. Így sokan meghaltak, vagy megsérültek a bombázások alatt a nyílt utcákon.

Februárban felszabadult Buda, nem emlékszem milyen dátumon, de Pest már januárban szabad volt. Az orosz katonák bejöttek a pincékbe, és minden áron el akarták vinni a fiatal nőket „krumplit hámozni“. Misi bácsi lebeszélte róla őket, így nem vitték el az összes nőt, csak két lányt, akit nem bántottak, és tényleg krumplit hámoztattak velük, és vissza is engedték őket rövidesen. Egy pár fiatal nőt a fás pincében bújattak el míg el nem mentek a katonák.

Így rövidesen elindultunk Pest felé a nagynénémmel és a vőlegényével, hogy megtudjuk, mi történt a szüleinkkel és a család többi tagjával, akikről már hosszú hónapok óta nem volt semmi hírünk. A hidakat a Dunán a németek felrobbantották, és így csak egy ponton volt híd, amit az orosz hadsereg épített, és nagyon nehezen engedték a lakosságot azt használni, mert a hadseregnek kellett. Az oroszok minden épp testü férfit megállítottak és elvitték kényszermunkára. Így mielőtt elmentünk Domjánéktól, bekötöttük a nagynéném vőlegényének kezét

gézzel, és ráöntöttünk jódot, ami úgy nézett ki, mint az alvadt vér, így a katonák nem bántották őt.

Hosszú órákat vártunk, míg át mehettünk a hídon, de csak egy részén lehetett gyalogosan menni, a többi a Duna jegén kereszteltük. Borzasztóan féltem, hogy a jég beszakad alattunk, de nem történt semmi bajunk; épp testben értünk át Pestre. A város romokban volt. Nem tudtunk tájékozódni, hogy hol vagyunk pontosan. Este lett, mire Pestre értünk, és sok nehézség után megérkeztünk a nagymamámékhöz, akik addigra már visszaköltöztek a gettóból a Nagyfuvaros utcai lakásukba, és egészségesek voltak. Szüleimről semmi hír nem volt,

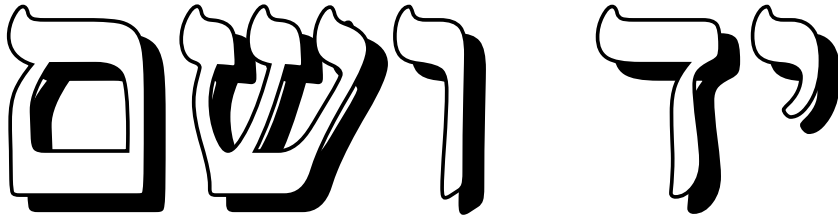
és nem is hallottunk semmit hosszú hónapokig. Júniusban végre édesanyám megérkezett egy csoporttal vonaton Lengyelországból, nagyon beteg, de élve. Túlélte Auschwitzot, és még egy tábor Sziléziában. Tifusza volt, de élt! Édesapám soha nem

jött vissza. Apám részéről a család nagy része elpusztult, beleértve az összes unoka-testvéreimet: 10 gyermek, két évestől a tizennyolc évesig, apám testvérei, azok férje, és felesége, és apám édesanyja, a nagymamám.

Én meg vagyok arról győződve, hogy a Domján család az életüket kockáztatták naponta azáltal, hogy rejtegettek minket. A Pauler utcai ház közvetlen a rendőrség mellett volt. Állandóan voltak rendőrök, katonák, SS-ek, úgy az utcán, mint látogatóban a különböző lakóknál az épületben. Domjánék az élelmiszert is részben megvonták maguktól, azért hogy mi is ehessünk. *Mi soha nem tudnánk ezt nekik megfizetni, vagy eléggé megköszönni.* Nem tudom, hogy nekem lenne-e elég bátorságom ugyanezt megtenni. Én láttam azokat a gyerekeket, akik életben maradtak a gettóban, hogy milyen borzalmas állapotban voltak, milyen szörnyű lelki-állapotba kerültek azután, hogy el lettek választva szüleiktől, és rettenetes körülményeken mentek keresztül a gettóban. Én tudom, hogy nekem nagy szerencsém volt, mert egy családnál voltam, amelyet ismertem, ahol szerettek engem, és mindent megtettek, hogy tápláljanak, és vigyázzanak rám, hogy ne érezzem azt a félelmet, vagy elhagyatottságot, ami sorom lett volna, ha a gettóban maradok, vagy ha gázkamrába jutottam volna, mint tíz fiatal unokatestvérem. Domjánék nem tudhatták, mi, illetve mikor lesz a háború vége. Marad-e valaki, aki a családból ezt nekik megköszönhetné később. Ezt csak a *jóságból* csinálták.

1946-ban édesanyám újra férjhez ment, és egy évvel később született egy lánytestvérem. 1950-ben emigráltunk Ausztriába és egy ideig, mint menekültek éltünk ott, majd egy évvel később egy gyermekcsoporttal Amerikába kerültem, míg családom Kanadába. Később én is csatlakozhattam hozzájuk, így ott telepedtünk le, és ott végeztem el a gimnáziumot, majd férjhez mentem. Később férjemmel és két kislánnyal Kaliforniába költöztünk, ahol még egy kislányom született.

Domján Mihályt az izraeli Yad Vasem Intézet az „Igaz Emberek“ soraiba felvette, és a magyar kormánytól „Bátorságért“ kitüntetésben részesült.

Frissítő humor a kánikulában

Bevándorlás

Kohn visszatér ősatyái földjére, teli reménnyel és bizalommal. Már Izrael partjainak közelében hajózik, egy bevándorlóhajó fedélzetén. Velük szemben másik hajó jön. Kohn a fedélzetén egyszer csak felfedezi öreg barátját, Grünt, aki nyilvánvalóan elhagyni készül Izraelt.

Mindkét barát egyszerre kiált fel:

- Mondd, te megbolondultál?

Igéreték

Hajótörés után két zsidó ül a mentőcsónakban.

- Hatalmas Isten! - imádkozik az egyik.

- Ha életben hagysz minket, vagyonom felét nemes célra adományozom!

Egész nap és egész éjjel eveznek, de egyetlen hajót sem látnak.

- Uram! - ígéri a zsidó -, ha Te minket szorultságunkból megmentesz, feláldozom Neked vagyonom kétharmadát!

A harmadik napon a helyzet ugyanolyan kilátástalan.

- Egek Ura! - imádkozik ismét a zsidó -, ha segítségével ebből a slamasztikából kikerülünk, akkor . . .

- Állj! - vág közbe a másik. - Látom a szárazföldet!

Kitérés I.

Blumenthal bankár, egy megkeresztelkedett zsidó, fiát eljegyezte Kohn kereskedő leányával. Kohn éppen most tért át katolikus hitre.

- Mindig ilyen vót kívántam - meséli Kohn a barátjának -, egy jó, zsidó családból származó, szimpatikus, keresztény fiatalembert!

Kitérés II.

Mikor a község egyháza minden kikeresztelkedettnek egy jutalom aranypénzt fizetett, Kohn elhatározza, hogy ő is megkeresztelkedik. Amint kikeresztelkedve hazatér, megostromolja felesége, a fia, a lánya, hogy a pénzt nekik adja.

Kohn bosszúsan: - Alig, hogy egy goj valami pénzhez jut, rögtön ott teremnek a zsidók, és kihúzzák a zsebéből!

Kitérés III.

A bíró: - Rosenbaum tanú, mi az ön foglalkozása?

- Kereskedő.

- Vallása?

- Evangélikus.

A bíró összeráncolt homlokkal vizsgálódó pillantást vet a szemüvege felett.

- És az előtt?

- Római katolikus.

- És az előtt?

- Hát, . . . mint mindenki más, bíró úr.

A megmentő cár

A régi Szentpéterváron beesett egy zsidó a Névába.

- Hatalmas Isten - kiáltja - ments meg!

Két cári rendőr cirkál a parton, és egyáltalán nem gondol arra, hogy a fuldoklót megmentse.

- Segítség! Megfulladok! - kiáltja a zsidó.

A rendőrök csak nevetnek.

A véghez közel, a zsidó az utolsó erejével még kiemeli fejét a vízből:

- Le a carral!

A két rendőr azonnal utánna ugrik...

Látja már, tiszt úr...?

Az öreg zsidó beül egy vasúti kupéba. Vele szemben egy fiatal, kikent-kifent cári tiszt ül.

Mindketten hallgatnak. A tisztnek egy zsidó érezhetően ellenszenves. Mégis, mivel csak ketten vannak a szakaszban, és az utazás még soká tart, elhatározza, hogy beszélgetésbe elegyedik. Jóllehet a zsidó a szemben lévő padon éppen el van foglalva: ebédel. Halfejeket, melyeket barna csomagolópapíron a térdén tart. Ennek ellenére az orosz tiszt mégis elkezd a beszélgetést:

- Mondd, zsidó, miért mondják a hozzád hasonlóknak, hogy ti okosak és törekvők vagytok?

- Mert ez valóban így van - feleli a zsidó.

- Valóban? Miért?

- Egyszerű - mondja a zsidó. - Ez a halfejek fogyasztásának eredménye.

- Halfejek?! - mondja meglepődve a tiszt.

- A halfej kimagaslóan nagy tápértékű!

Ezért eszem én is most. Ennyi az egész!

Az orosz tiszt egy szavát sem hiszi. Másfelől: az utazás még hosszú, miért nem próbálná meg egyszer?

- Na jó - kezdi ismét a beszélgetést. - Adj el akkor nekem kettőt ezekből a halfejekből!

- Szívesen! Szívesen, tiszt uram. Egy rubel darabja.

A tiszt két halfejet vásárol, két rubel gazdát cserél. A hadnagy beteszi a két halfejet a szájába, nagy undorral szétrágja, lenyeli, majd így szól:

- Halljad csak, te zsidó. Egy egész herring csupán ötven kopekbe kerül, és te eladsz nekem két halfejet két rubelért, holott ez négy egész hal ára!

A zsidó elégedetten bólint:

- Látja már, tiszt úr! Kezd hatni!

Zsidók és gojok

Ha egy gojt megkérdezik, milyennek tartja a zsidóságot, úgy ez a válasz:

- A zsidók? Ocsmány egy népség!

Csupa csaló, hazug és tolvaj!

- Nos, és mi a véleményed Chájemről?

- Chájem? Igen, az tisztességes ember!

Megvette a szénámat, és igen jó árat fizetett érte!

- És mit gondolsz Schmulról?

- Schmul? A legderekasabb ember, akivel találkoztam! Közbenjárt értem a földesúrnál.

Kérdezzünk meg egy zsidót, mit tart a zsidó népről:

- A zsidóság a választott nép, okos és értelmes, minden népek között a legbölcsőbb!

- És mi a véleményed Jánkevről?

- Kiről? Arról a gazemberről? Ilyen hitvány fickót még nem hordott hátán a föld! Gabonával kereskedett velem és becsapott!

- És mi a véleményed Jichákról?

- A korhelyről? Az átkozott csírkefogó!

Hogy mi?!

Két zsidó veszekszik:

- Te barom! - gyalázza egyik a másikat.

- Én talán valóban barom vagyok. - ismeri el a másik. - Csupán az a kérdés, hogy barom vagyok, mert a barátod vagyok, avagy barátod vagyok, mert barom vagyok?!

H e t i s z a k a s z o k

Augusztus 8. - Áv 16.

szombat bej.-kim.: 19:52 - 21:01

Szidra: Vetchánán ואתחנן

Mózes egy újabb próbálkozást tesz az Örökkévaló előtt arra, hogy bemehessen a Kánaán földjére, de ezúttal is „nem” a válasz. A Tóra így folytatódik: „*És most Izrael, hallgass a törvényekre és rendeletekre, amelyekre tanítalak beneteket, hogy megtegyétek, hogy éljétek és bemenne elfoglaljátok az országot, amelyet az Örökkévaló, őseitek Istene ad nektek. Ne tegyetek hozzá az igéhez, amelyet parancsolok nektek és ne vegyetek el belőle, hogy megtartsátok az Örökkévaló, a ti Istenetek parancsolatait, amelyeket én meghagyok nektek... Íme, megtanítottalak titeket a törvényekre és rendeletekre, amint megparancsolta nekem az Örökkévaló, az én Istenem, hogy e szerint cselekedjétek az országban, ahová bementek, hogy elfoglaljátok. Őrizzétek és tegyétek meg, mert az a ti bölcsességeitek és értelmességeitek a népek szemében, akik hallják majd mind e törvényeket, és azt fogják mondani, bizony bölcs és értelmes nép ez a nagy nemzet! Mert melyik az a nagy nemzet, amelyhez Isten olyan közel van, mint hozzánk az Örökkévaló, a mi Istenünk, valahányszor hozzá kiáltunk? És melyik az a nagy nemzet, amelynek oly igazságos törvényei és rendelkezései vannak, mint ez az egész tan, amelyet én elétek adok a mai napon?*”

Ez után a Tíz Parancsolat megismétlése, majd a zsidóság legfontosabb megvallása következik: „*Halld Izrael, az Örökkévaló, a mi Istenünk, az Örökkévaló egy! Szeresd az Örökkévalót, a te Istened egész szíveddel, egész lelkeddel és egész erőddel. És legyenek ezek az igék, amelyeket neked ma parancsolok, a szíveden; és jól tanítsd meg ezekre gyermekeidet és beszélj róluk, midőn ülsz házában és midőn jársz az úton, midőn lefekszel és midőn felkelsz. És kösd ezeket jelül kezre és legyenek homlokötőül szemeid között; és ird őket házad ajtófélfáira és kapuidba.*”

Augusztus 15. - Áv 23.

szombat bej.-kim.: 19:40 - 20:47

Szidra: Ekev עקב

„*És léssen annak folytán, hogy hallgatók ezekre a rendeletekre és megőrzitek és teljesítitek azokat, az Örökkévaló, a te Istened megőrzi számodra a szövetséget és a kegyelmet, amelyről esküt tett őseiteknek, és szeretni fog téged, megáld és megsokasít, megáldja méhed gyümölcsét, gabonádat, mustodat és olajodat, marháid fajzását és juhaid szaporodását a földön, amelyről megesküdtél őseiteknek, hogy neked adja. Áldottabb leszel minden népnél, nem lesz közötted magtalan férfi és magtalan nő, sem meddő barmaid között. És eltávolít az Örökkévaló tőled minden betegséget...*”

Augusztus 22. - Áv 30.

szombat bej.-kim.: 19:28 - 20:33

Szidra: Reé ראה

„*Íme lásd, én elétek helyezek a mai napon áldást és átkot. Az áldást, ha hallgattok az Örökkévaló, a ti Istenetek parancsolataira, amelyeket meghagyok nektek a mai napon; és az átkot, ha nem hallgattok az Örökkévaló, a ti Istenetek parancsolataira és eltértek az útról, amelyet a mai napon meghagyok nektek, és jártok más istenek után, amelyeket nem ismertetek.... Ha lesz közötted szűkölködő, testvéreid egyike, bármelyik kapudban, országodban, amelyet az Örökkévaló, a te Istened ad neked, ne keményítsd meg szívedet és ne zárd be kezedet szűkölködő testvéred elől...*”

Augusztus 29. - Elul 7.

szombat bej.-kim.: 19:15 - 20:13

Szidra: Softim שופטים

„*Bírákat és felügyelőket adj magadnak minden kapudban, amelyeket az Örökkévaló, a te Istened neked ad, törzseid szerint, hogy ítéljék a népet igaz ítélettel. El ne hajtsd az ítéletet, ne tekints személyt és ne fogadj el megvesztegetést, mert a megvesztegetés megvakítja a bölcsenek szemét és elferdíti az igazak szavait... Ha bemegy az országba, amelyet az Örökkévaló, a te Istened ad neked, és elfogadod azt és lakni fogsz*

Ros Chodes ben-

csolás: AUG. 15.

Ros chodes: AUG. 22.

Hítközségi Közlemény

A Hitközség irodájában szívesen nyújtunk segítséget azoknak a kérdőíveknek a kitöltésében, amit a német kárpótlásra vonatkozóan a közeljövőben fognak a hittestvérek megkapni.

Kérjük a hittestvéreket, hogy a jövő évi naptárra, az újévi üdvözlő kártyákra, és a Jam Kipperer gyertyákra vonatkozó igényeket telefonon, vagy személyesen augusztus 27-ig közöljék az irodával!

benne és azt mondod: királyt óhajtok tenni magam felé, mint mind a népek, amelyek körülöttem vannak, bizvást tehetsz magad felé királyt, azt akit az Örökkévaló, a te istened kiválaszt; testvéreid közül tégy magad felé királyt, nem tehetsz magad felé idegen férfit, aki nem testvéred.... ne tartson sok feleséget, hogy a szíve el ne térjen; és ne szerezzon magának nagyon sok ezüstöt és aranyat. És lesz, hogy midőn ül királyi trónján, írja le magának e tan másolatát egy könyvbe, abból, amely a levita papok előtt van, és legyen mindig vele...”